

INKLYUZIV TA'LIMNING ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI VA UNING SAMARALI JORIY ETILISH OMILLARI

Nurmuhammadova Ruxshoda Mirsodiqovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU Logopediya yo'nalishi 2- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu matnda inklyuziv ta'limning mazmuni, maqsadi va uning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati yoritilgan. Inklyuziv yondashuv barcha o'quvchilarning ehtiyojidan qat'i nazar, teng va sifatli ta'lim olishini ta'minlashga qaratilgani, shuningdek bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashi ta'kidlanadi. Matnda inklyuziv ta'limning afzalliklari bilan bir qatorda amaliyotda uchraydigan muammolar — pedagoglar malakasining yetishmasligi, infratuzilma cheklovlari va jamiyatdagi stereotiplar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, individual yondashuv, maxsus ehtiyojli bolalar, qo'llab-quvvatlovchi muhit, pedagog malakasi, ijtimoiy integratsiya, ta'lim tizimi, stereotiplar, resurs xonalar, inklyuziv madaniyat.

Аннотация: В данном тексте раскрываются сущность и цель инклюзивного образования, а также его значимость в современной системе обучения. Подчеркивается, что инклюзивный подход направлен на обеспечение равного и качественного образования для всех учащихся независимо от их индивидуальных особенностей и образовательных потребностей. Отмечается важная роль инклюзивного образования в развитии социальных навыков детей. В тексте рассматриваются как преимущества инклюзивной системы, так и проблемы, возникающие в практике: недостаточная квалификация педагогов, ограниченные инфраструктурные возможности и существующие в обществе стереотипы.

Ключевые слова: инклюзивное образование, индивидуальный подход, дети с особыми образовательными потребностями, поддерживающая среда, квалификация педагогов, социальная интеграция, система образования, стереотипы, ресурсные комнаты, инклюзивная культура.

Inklyuziv ta'lim bugungi kunda global ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u barcha o'quvchilarning teng va sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir.

Ushbu ta'lim modeli bolalar o'rtasidagi jismoniy, psixologik, intellektual yoki ijtimoiy farqlardan qat'i nazar, ularning bir xil sinfda, yagona muhitda birgalikda o'qish imkoniyatini yaratadi.

Inklyuziv ta'limning bosh maqsadi bolani alohida ehtiyojlari tufayli ta'lim jarayonidan chetlatmaslik, aksincha, uning imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'qitish jarayonini moslashtirishdir.

Bu yondashuv bolani o'zgartirishga emas, balki ta'lim tizimini bolaga moslashtirishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

Shu sababli inklyuziv ta'limda har bir o'quvchi qabul qilinishi, hurmat qilinishi va qo'llab-quvvatlanishi kerak bo'lgan shaxs sifatida ko'riladi.

Inklyuziv ta'limning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Turli ehtiyojli bolalarning birgalikda ta'lim olishi o'zaro hamkorlik, yordam ko'rsatish, bag'rikenglik, hurmat kabi fazilatlarni shakllantiradi.

Bu esa kelajakda jamiyatning inklyuziv madaniyatga ega bo'lishiga zamin yaratadi. Shuningdek, maxsus ehtiyojli bolalar o'z tengdoshlari bilan birga o'qiganda, ular o'zini jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida his qiladi, bu esa psixologik barqarorlikni ta'minlaydi.

O'z navbatida, bu kabi bolalar bilan birga ta'lim olayotgan sog'lom o'quvchilar ham turli sharoitlarda yashaydigan insonlarni qabul qilish, ular bilan to'g'ri muloqot qilish, empatik yondashuvni rivojlantirish ko'nikmalarini hosil qiladilar.

Biroq inklyuziv ta'limni joriy etish faqat yutuqlardan iborat jarayon emas. Unda muammolar va to'siqlar ham mavjud. Avvalo, pedagoglarning inklyuziv ta'lim bo'yicha yetarli malakaga ega emasligi muhim muammolardan biridir. O'qituvchilar har xil ehtiyojga ega o'quvchilar bilan ishlash uchun maxsus metodikalarni bilishi, individual ta'lim rejalari tuza olishi, psixologik yondashuvlarga ega bo'lishi zarur.

Maktablarning moddiy-texnik bazasi ham ko'p hollarda to'liq inklyuziv muhitni yaratish uchun yetarli bo'lmaydi. Masalan, nogironligi bo'lgan bolalar uchun panduslar, liftlar, maxsus jihozlangan sinflar, resurs xonalari yoki qo'shimcha o'quv materiallari yetishmasligi keng tarqalgan.

Shuningdek, jamiyatning inklyuziv ta'limga nisbatan munosabati ham har doim ijobiy bo'lavermaydi. Ba'zan ota-onalar maxsus ehtiyojli bolalarni oddiy sinflarda ko'rishni xohlamasligi mumkin, o'qituvchilar esa qo'shimcha yuklama tufayli bunga tayyor emasliklarini bildiradilar. Bunday stereotip va noto'g'ri tasavvurlar inklyuziv ta'limning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shuning uchun inklyuziv ta'limni joriy etishda keng qamrovli targ'ibot ishlari, tushuntirish, ota-onalar va pedagoglar bilan muntazam ishlash juda muhimdir.

Inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli joriy etish uchun bir-biriga bog'liq bir nechta omillarni hisobga olish zarur. Ulardan eng muhimi — o'quvchi uchun individual yondashuvni shakllantirishdir. Har bir bolaning rivojlanish darajasi, qiziqishlari, qiyinchiliklari va kuchli tomonlari aniqlanib, shunga mos o'qitish strategiyalari belgilanishi lozim.

Shu bilan birga, maktabda psixolog, logoped, defektolog kabi mutaxassislarning faol ishtiroki ta'lim jarayonida katta yordam beradi. Bunday ko'mak nafaqat o'quvchi uchun, balki o'qituvchi uchun ham qo'llab-quvvatlovchi omil hisoblanadi.

Umuman olganda, inklyuziv ta'lim – bu nafaqat ta'lim tizimi oldidagi vazifa, balki jamiyatning madaniy va insonparvarlik darajasini ko'rsatuvchi mezondir. Inklyuziv maktablar har bir bola uchun o'zini qadrlangan, qo'llab-quvvatlangan va tushunilgan his qiladigan muhit yaratadi. Bu esa bolalarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning ijtimoiy moslashishi, o'z-o'ziga ishonchi va kelajakdagi muvaffaqiyatlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shuning uchun inklyuziv ta'limni rivojlantirish, unga zarur sharoitlarni yaratish va jamiyat ongida bu borada to'g'ri tushunchalarni shakllantirish zamonaviy taraqqiyotning ajralmas sharti hisoblanadi.

Inklyuziv ta'limni samarali yo'lga qo'yishda davlat siyosati va ta'lim standartlari muhim o'rin tutadi. Qonunchilikda inklyuzivlik tamoyillarining mustahkamlanishi, ta'lim muassasalarida moslashuvchan o'quv dasturlarini joriy etish, pedagoglar tayyorlaydigan oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv metodika bo'yicha maxsus kurslar mavjudligi bu sohada ijobiy natijalarga erishishga xizmat qiladi. Shuningdek, maktablar o'rtasida tajriba almashish, muvaffaqiyatli inklyuziv muhit yaratgan ta'lim muassasalari faoliyatini ommalashtirish boshqalarga namuna bo'lib xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish ham inklyuziv ta'limning ajralmas qismi hisoblanadi. Maxsus dasturlar, audio va vizual materiallar, adaptiv o'quv platformalari turli ehtiyojli bolalarning bilimni o'zlashtirishini osonlashtiradi. Masalan, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun subtitrlar, kar-soqov o'quvchilar uchun imo-ishora tarjimonlar, ko'rishida muammosi bo'lgan bolalar uchun braille yozuvi yoki ovoqli materiallarning mavjudligi ta'lim jarayonini yanada qulaylashtiradi. Raqamli texnologiyalar inklyuzivlikni kuchaytirish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Inklyuziv ta'limning yana bir muhim jihati — ota-onalar bilan muntazam hamkorlikdir. Ota-onalar bolalarining rivojlanishidagi o'ziga xosliklarni eng yaxshi biladigan insonlar sifatida o'qituvchilar bilan birgalikda individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqishda bevosita ishtirok etishi kerak. Ular inklyuziv jarayonga jalb etilganda, ta'lim sifati oshadi, bolalarning o'zini erkin his qilishi osonlashadi. Shu bois maktablarda ota-onalar bilan suhbatlar, seminarlar va amaliy treninglar o'tkazish inklyuziv ta'lim samaradorligini sezilarli oshiradi.

Inklyuziv ta'lim nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Turli ehtiyojli insonlarni birgalikda o'qitish va tarbiyalash orqali jamiyatda bag'rikenglik, insonparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi qadriyatlar kuchayadi. Natijada kelajak avlodlar nogironligi bo'lgan yoki turli ehtiyojli insonlarga nisbatan mehribon, tushunadigan va qo'llab-quvvatlovchi munosabatni shakllantiradi. Bu esa uzoq muddatda inklyuziv jamiyat barpo etishning poydevori bo'lib xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limning barqaror rivojlanishi uchun o'qituvchilarning kasbiy refleksiya qilish qobiliyati ham juda muhimdir. O'qituvchi o'z faoliyatini muntazam tahlil qilib borishi, yangi metodlarni sinab ko'rish va o'z ustida ishlashi zarur.

Aynan shu jarayon orqali u turli ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlashda yanada samarali strategiyalarni ishlab chiqishi mumkin. Doimiy o'qish, malaka oshirish, seminar va treninglarda ishtirok etish pedagogning kasbiy o'sishini ta'minlaydi, bu esa o'quvchilarning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Umuman olganda, inklyuziv ta'limning rivoji jamiyat, ta'lim muassasalari, pedagoglar, ota-onalar va davlatning hamkorligiga tayanadi. Har bir bo'g'inning faol ishtiroki va mas'uliyati inklyuziv muhitning sifatli shakllanishiga xizmat qiladi.

Shunday muhitda o'quvchilarning qobiliyatlari to'liq ro'yobga chiqadi, ular o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi va kelajak hayotida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy, psixologik va intellektual tayyorgarlikka ega bo'ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N.B.Goipova "Inklyuziv ta'lim. Gospital pedagogika". Namangan-2024.
2. M.U. Xamidova "Maxsus pedagogika". Toshkent-2018.
3. F. U. Qodirova, D. A. Pulatova " Inklyuziv ta'lim: nazariya va amaliyot". Chirchiq-2022.